

(58. 1.)

MEMORIE VAN ANTWOORD.

(Ingezonden bij brief van 27 Januari/6 Februari 1919.)

(De vroegere stukken zijn gedrukt onder n°. 453 der Zitting 1918—1919.)

Het was den ondergeteekenden een voldoening, te vernemen, dat het wetsontwerp vrij algemeen instemming had gevonden. Ook zij zijn doordrongen van het groote hygiënische en economische belang, dat er mede gediend zou worden, wanneer binnen afzienbaren tijd de dichter bevolkte deelen van ons platteland, waar goed water in den regel niet gemakkelijk te krijgen is, aan goede centrale drinkwaterleidingen aangesloten zouden zijn. In tal van streken is zulk een voorziening zelfs zeer urgent te noemen. De Regeering heeft reeds bij verschillende gelegenheden mogen ondervinden, dat de door haar voorgestelde maatregelen om langzamerhand tot goede toestanden op dat gebied te geraken, in de Kamer vrijwel algemeene instemming mochten verwerven. Dit is te meer verblijdend, omdat ook de Kamer er van doordrongen zal zijn, dat dergelijke ingrijpende veranderingen niet steeds tot stand kunnen komen zonder meer of minder verreikende maatregelen, waaraan ook schaduwzijden verbonden zijn en die daarom niet ieders instemming kunnen hebben, en zonder terugdringen hier en daar van kleine belangen tegenover het algemeen belang, wat eveneens tot eenige tegenkating moet aanleiding geven.

Aan deze beide omstandigheden meent de eerst-ondergeteekende de enkele bedenkingen te moeten wijten, die blijkens het Voorloopig Verslag zijn aangevoerd door sommige leden, welke zich daarbij ten deele ook tot toek maakten van enkele stemmen, die buiten de Kamer zijn opgegaan tegen de maatregelen, die van Rijkswege genomen zijn om bovenvermeld doel op de best mogelijke wijze te bereiken.

De reden, waarom hij gemeend heeft aan deze bedenkingen, zooals hieronder nader zal blijken, meer aandacht te moeten wijden, dan waartoe anders het door deze leden in het Voorloopig Verslag aangevoerde, dat slechts zijdelings met het eigenlijke wetsontwerp in verband staat, aanleiding zou geven, moge gezocht worden in het volgende. Niet alleen bij de voorbereiding van dit wetsontwerp, doch ook bij verschillende andere gelegenheden (hoofdstuk V der Staatsbegroting dienstjaar 1916, idem 1917, wetsontwerp „Risico-garantie” Tholen), heeft de Regeering omtrent de werkzaamheid van den met de zorg voor deze belangen belasten tak van dienst opmerkingen van enkele leden gelezen en ook beantwoord, zonder dat zij er nochtans, zooals uit het bij herhaling weder terugkomen op deze zaken blijkt, in geslaagd is, met haar antwoord de bedoelde leden volkomen te bevredigen. De eerst-ondergeteekende meent, niets onbeproefd te mogen laten om dit laatste te bereiken. Hieronder op de bezwaren, die in het Voorloopig Verslag tegen de werkzaamheid van het Rijksbureau, indirect dus tegen die der Regeering, worden geopperd, eenigszins uitvoerig ingaande, vleit de eerst-ondergeteekende zich met de verwachting, dat ook deze leden, na kennis genomen te hebben van de volledige toedracht der feiten, hunne bezwaren als niet gegrond zullen loslaten, zoodat de *vrij algemeene* instemming, die het wetsontwerp heeft mogen vinden, eene *algemeene* zal worden.

Het eerste bezwaar geldt het beleid van het Rijksbureau ten aanzien van het particulier initiatief. Dat beleid zou niet gaan in de richting, die aanvankelijk was aangegeven door den vroegeren voorzitter van de Centrale Commissie, dr. D. Bos, die ook op dit gebied voorstander was van aanmoediging en ontwikkeling van het particulier initiatief. Gevolg daarvan zou ook zijn het bij de Kamer ingekomen adres van de Vereeniging voor Waterleidingbelangen in Nederland.

Tegenover dit alles worde in de eerste plaats gesteld de historie. De aanleiding tot de bemoeiingen van de Regeering op het gebied van de drinkwatervoorziening, (de instelling van de Staatscommissie, die stond onder leiding van dr. D. Bos), was de ervaring, dat dit groote volksbelang op hoogst onvoldoende wijze werd behartigd. Het particulier initiatief vierde hoogtij en waar het

particulier belang kans op voordeel zag, werd voorziening ter hand genomen. Beslissend was niet steeds het belang van de bevolking, de vraag om goed drinkwater te bezorgen aan een zoo groot mogelijk deel der bevolking; particulier belang en particulier, helaas wel eens singulier, inzicht was dikwijls beslissend. Stelselmatige studie en grondige kennis van het uiterst moeilijke gebied was lang niet altijd basis voor handelen; veel geschiedde min of meer op — en vaak met weinig — goed geluk. Teleurstellingen, tegenvallers, allerlei bezwaren kwamen voor. Toen onder die onstandigheden de Regeering zich met dit belang ging inlaten, was het tevoren zeker, dat menig particulier initiatief zou moeten inbinden, zelfs voor goed zou moeten gestaakt worden. In zoover is het niet te verwonderen, dat klachten zijn gerezen; het was te verwachten, dat zij zouden komen. De gerezen grieven kunnen dus, zooals zij aan de Kamer zijn voorgelegd, niet zonder kritiek worden bezien. Er is een historische achtergrond, die mede in de beschouwing moet worden genomen. Wat dezen kant van de zaak betreft, zijn dr. D. Bos, de voormalige Staatscommissie, de tegenwoordige Centrale Commissie en de Regeering steeds éénsgezind geweest.

Aan den anderen kant heeft het optreden van de Regeering en dus van het Rijksbureau aanmoedigend gewerkt; de activiteit en de belangstelling op het gebied van de drinkwatervoorziening namen toe. Maar daardoor ook heeft het Rijksbureau weer zijn arbeid zien ontwikkelen. Onder alle omstandigheden evenwel is met volledige instemming der Regeering zijn houding steeds afwerend geweest, wanneer plannen te maken of te beramen vielen, waarvoor op het particulier initiatief een beroep kon worden gedaan. Wanneer ten slotte enkele provinciale of gemeentebesturen het ongewenscht achtten of beslist weigerden, zich van particuliere voorlichting te bedienen en aan de Regeering verzochten, het Rijksbureau te machtigen de zaak in studie te nemen, is de toestemming daartoe nooit gegeven, dan nadat aan de Regeering de deugdelijkheid van de motieven gebleken was.

De grieven tegen het beleid van het Rijksbureau worden nader ontwikkeld in het adres van de Vereeniging van Waterleidingbelangen in Nederland en in het verslag van de vergadering der vereeniging van 6 November 1916. Beide stukken zijn der Regeering niet toegezonden. Hetzelfde geldt het geschrift van den heer ROELOF KUIPERS.

De eerst-ondergeteekende acht het begrijpelijk, dat die stukken eenigen indruk hebben gemaakt in de door de stellers gewenschte richting. De stelligheid der beweringen laat wel haast geen tegenspraak toe. Was evenwel het beleid van het Rijksbureau inderdaad geweest, zooals de vereeniging doet voorkomen, en hadden de feiten zich toegedragen, zooals de vereeniging mededeelt, reeds lang zou den directeur van het Rijksbureau zijn duidelijk gemaakt, dat zijn beleid niet strookte met het inzicht van de Regeering.

Intusschen de schijn is niet meer dan schijn: de toedracht der feiten is door de vereeniging onjuist of onvolledig weergegeven. Het is niet te verwachten, dat in deze Memorie de elf (twaalf) punten van bezwaar der vereeniging en het geschrift van den heer KUIPERS zullen worden besproken; het stuk zou er ook te omvangrijk door worden. Ter voorlichting van de leden van de Kamer heeft de eerst-ondergeteekende evenwel door den directeur van het Rijksbureau nog doen samenstellen een rapport over de grieven der vereeniging, waarin voorkomt een relaas van de feiten, die betrekking hebben op hetgeen in de punten van bezwaar is bedoeld of kan zijn bedoeld. Dat stuk, benevens een uittreksel uit een rapport over het geschrift van den heer ROELOF KUIPERS, worden bij deze Memorie overgelegd, opdat de leden der Kamer zelfstandig zich een oordeel kunnen vormen over de waarde van de voorlichting van voornoemde vereeniging en van den heer KUIPERS. Daarbij valt te bedenken, dat het niet de vraag is of het particulier initiatief in het gedrang is gekomen, — dit was onvermijdelijk — maar of het meer is geschied dan noodig was. In eerstbedoeld rapport wordt ook medegedeeld wat is gevallen met betrekking tot de drinkwatervoorziening voor de Ablasserwaard en de Vijfheerenlanden en tot de waterleiding te Vlaardingen en de andere in het verslag genoemde gemeenten.

Naar dat rapport wordt dus hier verwezen, onder opmerking, dat in geen enkel geval het Centrale Plan opzettelijk aan de uitvoering van eenig ander plan in den weg is gesteld. De gemeenten zijn steeds vrij gelaten in haar beslissing, of zij aan het Centrale Plan wilden mede doen of niet. Dit kon trouwens ook niet anders, omdat de Regeering ten deze geenerlei dwingende bevoegdheid bezit. Het spreekt echter van zelf, dat gemeenten, die — ofschoon haar toekomstige drinkwatervoorziening *met eigen instemming* reeds van Rijkswege tot een voorwerp van zorg was gemaakt, doordat zij in de plannen voor de Centrale Drinkwatervoorziening waren opgenomen — zich desondanks tijdens de voorbereiding daarvan afscheidden, geen aanspraken konden doen gelden op bijzondere steun, hetzij van financiële dan wel van moreelen aard, van Rijkswege, tenzij voor die (permanente of tijdelijke) afscheiding goede gronden aanwezig waren. Dit heeft zich inderdaad enkele malen voorgedaan (Waddinxveen, Vlaardingen), in welke gevallen op advies van den Directeur van het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening die steun dan ook is verleend. Kan men nu het Rijksbureau (en daarmee ook der Regeering, die zich met de adviezen van het Bureau en de Centrale Commissie vereenigde,) er een grief van maken, dat na rijpe studie een plan is ontstaan, waarin vele gemeenten groote voordeelen zien en dat boven allerlei andere plannen o.m. vóór heeft, dat de drinkwatervoorziening — binnen practisch bereikbare grenzen — algemeen zal zijn en zich ook zal uitstrekken tot plaatsen, die anders van een goede voorziening verstoken zouden blijven? Dat gemeenten niet ingaan op van andere zijde komende voorstellen en aanbiedingen, te minder, wanneer het Centrale Plan haar aannemelijker is, valt waarlijk niet in de eerste plaats te wijten aan dat plan, noch aan een neiging om zich daarachter te verschuilen, maar dikwerf aan het besef, dat bij den opzet van die voorstellen of aanbiedingen al te veel rekening was gehouden met de groote bezwaren om op andere wijze in de behoefte te voorzien. Het Centrale Plan zal in menig geval uitkomst bieden tegenover al te bezwarende voorstellen. Afgezien hiervan, geeft het Centrale Plan voordeelen in deugdelijkheid van product en besparing van kosten. In zoover kan men inderdaad spreken van (objectief) in den weg staan aan andere plannen, zooals het goede dikwijls aan het minder goede in den weg staat. Kan deswege een grief treffen?

In het Voorloopig Verslag wordt mede betoogd, dat een goede werking van het Rijksbureau benadeeld wordt door het feit, dat het zich in die streken des lands, waar het particulier initiatief reeds tot een begin van uiting is gekomen, niet bepaalt tot het controleeren van door anderen opgemaakte plannen, maar ook zelf als ontwerper optreedt. De strekking van deze grief is niet duidelijk, te minder omdat de te harer staving aangevoerde feiten niet juist zijn weergegeven. Om met de feiten te beginnen: De particuliere plannen voor Friesland werden door het provinciaal bestuur ter zijde gesteld vóórdat daarover het Rijksbureau was gehoord. Het plan voor de gemeenten aan de Vecht werd, vóórdat het Rijksbureau nog bestond, ter zijde gesteld door de voormalige Staatscommissie voor drinkwatervoorziening, welker voorzitter Dr. D. Bos was. Het plan voor Schouwen werd door de belanghebbenden zelven ter zijde gesteld. Voor het lot van die plannen is dus het Rijksbureau in geen enkel opzicht verantwoordelijk. Alleen de plannen voor een deel van Midden-Noordholland, die voor het gebied tusschen Lek en Rijn en die voor de gemeente Kortenhoeft zijn overeenkomstig advies van het Rijksbureau en van de Centrale Commissie ter zijde gesteld, d. w. z. de betrokken autoriteiten meenden, op haars inziens deugdelijke gronden, voor die plannen steun niet te mogen verleenen. Andere plannen zijn, nadat daarin de gewenschte verbeteringen en aanvullingen aangebracht waren — of nadat men zich althans tot het aanbrengen van een en ander bereid had verklaard — voor steun in aanmerking gebracht. (Oostelijk Gelderland, Tholen en verschillende plaatselijke voorzieningen). De eerst-ondergeteekende kan niet anders dan het waardeeren, dat door degelijke studie en voorlichting van het Rijksbureau de kwade kansen van

minder deugdelijke plannen niet werden geloopt en plannen tot stand kwamen, waaraan zoowel Rijks- als provinciale regeering steun konden verleenen.

Zijn dus de feiten, die de grief moesten staven, niet juist weergegeven — de grief zelve is niet wel verstaanbaar. Bedoelt men, dat het Rijksbureau zich zal onthouden van elke bespreking, beraming of uitwerking van plannen, zoodra als en op grond van het enkele feit, dat er een particulier initiatief voor de streek, die het geldt, tot uiting is gekomen? Wordt, indien dit inderdaad de bedoeling is, niet over het hoofd gezien, dat het particulier initiatief ten nauwste samenhangt met het particulier belang, dat particulier belang en algemeen belang niet steeds overeenstemmen? Stellig wordt ook voorbij gezien, dat de bemoeiingen van de Regeering (en dus die van het Rijksbureau) de belangstelling op dit terrein sterk hebben geprikkeld. Indien men nu met den eerst-ondergeteekende veronderstelt de mogelijkheid, dat het particulier initiatief hier en daar niet voldoende het algemeen belang, dat toch voorop moet staan bij de drinkwatervoorziening, behartigt, dan valt het eer te prijzen dan te laken, dat het Rijksbureau — waar dat noodig is — den weg wijst en baant om tot een goeden uitslag te komen. Week het Rijksbureau, dan kwam spoedig de oude toestand, die aanleiding was tot de Regeeringsbemoeiing, terug, en was dit algemeen belang afhankelijk van particuliere belangen, waaronder, in dit verband, de belangen van sommige gemeentelijke ondernemingen ook begrepen moeten worden. De eerst-ondergeteekende acht dat deze eischen gesteld moeten worden: het Rijksbureau mag alleen het algemeen belang dienen; particulier initiatief, dat het algemeen belang dient, mag niet belemmerd worden. Aan deze eischen heeft het Bureau steeds vastgehouden. Dat daarbij het particulier initiatief niet steeds ongehinderd kon blijven, is niet te wijten aan het Bureau, maar aan de omstandigheid, waarop reeds gewezen werd, dat particulier initiatief en algemeen belang niet steeds overeenstemmen. In het bijzonder geldt dit op het gebied van de drinkwatervoorziening, waar het er om te doen is, goed water zooveel mogelijk aan allen te bezorgen. De ervaring leert, hoe dikwijls dit beginsel, ondanks theoretische instemming, in het gedrang kwam en, zonder het Rijksbureau, zou zijn gebleven door particuliere inzichten en belangen.

Inderdaad is het wel eens voorgekomen, dat de inmenging — die nooit ongevraagd plaats vond — van het Rijksbureau vertraging van aanvankelijk opgevatte plannen ten gevolge had. Maar het is niet juist geoordeeld, indien, zonder meer, hiervan een grief gemaakt wordt. Ondeugdelijke, foutieve opzet van plannen, onvoldoende behartiging van het algemeen belang moeten het Rijksbureau tot critiek brengen. Hier is evenwel stof voor waardeering in plaats van blaam.

De eerst-ondergeteekende vertrouwt, dat de leden, die bezwaren hadden tegen het wetsontwerp, hun meening nader zullen willen toetsen aan het door hem aangevoerde. Hij verwacht daarvan een herziening van die meening.

De eerst-ondergeteekende geeft met volle instemming de verklaring, die op bladz. 2 van het Voorloopig Verslag gevraagd wordt. De vrijheid van de provinciën en van de gemeenten, de zaak zóó te regelen als haar het best en het voordeeligst voorkomt, moet worden geëerbiedigd. Zij moeten noch door het Rijksbureau, noch door anderen geprest worden om een door haar niet gewenschte oplossing te aanvaarden en evenmin genoopt worden om van door haar niet begeerde voorlichting gebruik te maken.

Ook zal, wordt het wetsontwerp wet, de steunverleening niet worden beperkt tot één vorm van samenwerking, maar elk goed doordacht practisch plan zal voor Rijkssteun in aanmerking komen.

Dit alles ligt geheel in de lijn van het dusver gevolgde beleid. Kennisneming van de feiten, die zijn medegedeeld in het rapport van den Directeur van het Rijksbureau, zal ook de leden, die bezwaren opperden, tot dit inzicht brengen.

Het verlangen van de leden, die blijkens het Voorloopig Verslag, zekerheid wenschten, dat het Rijksbureau voortaan een andere

tactiek zal volgen dan tot dusverre het geval was, berust, meent de eerst-ondergeteekende, op misverstand. Het Rijksbureau adviseert slechts; de Regeering beslist. De Regeering kan geen toezegging geven, dat zij in het tot dusver gevolgde beleid wijziging zal brengen. Zij stemt geheel in, met de verwachting, die blijkbaar als uitvloeisel van de vrij algemeene instemming, welke dit wetsontwerp in de Tweede Kamer der Staten-Generaal heeft gevonden, werd uitgesproken in den aanhef van het Voorloopig Verslag, n.l. dat spoedig vele der gemeenten, die nog steeds van goed drinkwater verstoken zijn, aan een waterleiding mogen worden aangesloten. Wenscht men dit inderdaad in afzienbaren tijd op groote schaal te zien gebeuren, verlangt men, met de Regeering, dat dit uit een hygiënisch en economisch oogpunt zoo belangrijk vraagstuk een zoo snel mogelijke, rationeele en afdoende oplossing verkrijgt, zoodat met recht van een eenigszins algemeene voorziening van het platteland gesproken zou kunnen worden, dan mag voor maatregelen van ruimer strekking, zooals dit wetsontwerp, waar deze noodig zijn, niet worden teruggeschrikt en dan zal het beleid der Regeering zich in de hierboven aangegeven lijn moeten blijven bewegen.

In geen deele zal dit er toe behoeven te leiden, dat het moeilijk zal zijn plannen van beperkte strekking, zelfs met financiëlen steun van het Rijk, ten uitvoer te brengen, mits die plannen deugdelijk zijn. Reeds uit de Memorie van Toelichting, waarbij voor verschillende kleinere ondernemingen 1.5 miljoen gulden noodig wordt geacht, zal het tegendeel kunnen blijken.

Een vergelijking van de werkzaamheid van den Raad van Toezicht op de spoorwegdiensten met die van het Rijksbureau voor Drinkwatervoorziening gaat in vele opzichten mank, al ware het slechts om het volgende.

Elk spoor- of tramweganet kan worden uitgebreid en de uitbreiding kan het reeds bestaande, hoe onvolmaakt dit soms ook moge zijn, onmogelijk missen, omdat daarmee de aansluiting aan het overige verkeer moet worden verkregen. Voor waterleiding-ondernemingen is dit geheel anders en zal nu eens uitbreiding van het bestaande, dan weer een geheel nieuwe onderneming het meest oeconomisch blijken. Uit den aard van de werkzaamheid van 's Rijks bureau, waaraan alle baatzucht vreemd is, kan, meent de eerst-ondergeteekende, in het algemeen worden afgeleid, dat het Bureau ter zake zuiverder oordeelt, dan de beheerders van rechtstreeks bij de uitbreiding van hun verzorgingsgebied belanghebbende waterleiding-ondernemingen.

Met de opmerking, dat de belangen van bepaalde ondernemingen bij de beantwoording der vraag: „plaatselijke uitbreiding of een geheel nieuwe onderneming?” geheel buiten beschouwing zullen moeten blijven, kan de Regeering slechts hare volkomen instemming betuigen. Ook de eerst-ondergeteekende meent, dat het in het Voorloopig Verslag aanbevolen standpunt dient te worden ingenomen. Het is hem evenwel niet duidelijk mogen worden, hoe men in verband daarmee er op kan wijzen, dat de finantieële resultaten van grootsch opgezette waterleidingen weinig bevredigend schijnen te zijn, ten bewijze van welke stelling een beroep op de resultaten van de Zuid-Bevelandsche waterleiding wordt gedaan. De eerst-ondergeteekende moge zich de vraag veroorloven, op welke wijze ook slechts éene plaats op Zuid-Beveland een drinkwaterleiding zou hebben kunnen krijgen, zoo niet voor dat eiland een „grootsch opgezette”, een centrale drinkwaterleiding was aangelegd.

Voorts moge worden opgemerkt, dat de in het Voorloopig Verslag gegeven berekeningen omtrent de uitkomsten van de Waterleiding-maatschappij „Zuid-Beveland” minder juist zijn, daar zij zijn gebaseerd op het aansluitingspercentage van 60, dat abusievelijk in het Verslag der Maatschappij over 1915 werd opgegeven. Dat percentage bedroeg in werkelijkheid rond 50, zoodat dus, indien hier, als in het Voorloopig Verslag is geschied, nagenoeg recht evenredige afhankelijkheid aangenomen zou mogen worden, bij eene aansluiting van 80 à 90 pct., ongeveer $\frac{2}{3}$ of $\frac{2}{5}$ maal f 63 000, d. i. op ongeveer f 100 000 à f 110 000 gerekend zou kunnen worden, dus op belangrijk meer dan in het

Voorloopig Verslag is becijferd. Wel blijven ook deze bedragen belangrijk ten achter bij de vroeger bij den opzet der onderneming becijferde ontvangsten, doch dit wordt door bijzondere omstandigheden verklaard. In elk geval is voor deze, drie jaar vóór zijn oprichting opgemaakte, vroegere becijferingen het Rijksbureau niet verantwoordelijk. Bij de door dit Bureau opgezette of goedgekeurde plannen wordt op een belangrijk lager bedrag aan ontvangsten gerekend.

Ten aanzien van de wijze, waarop e. q. de Rijkssteun zal worden verleend, is inderdaad de regeling van de Woningwet gevolgd. Blijkens het Voorloopig Verslag achtten enkele leden deze regeling ten aanzien van het verlenen van Rijkssteun voor den aanleg van waterleidingen niet gewenscht, en achtten deze leden voor elke waterleiding eene afzonderlijke wet noodig. Kon elke afzonderlijke wet met den in deze noodigen spoed tot stand worden gebracht, dan zoude er bij de Regeering geen bezwaar tegen bestaan aan bovenbedoelden wensch te voldoen en zoude zij het thans aanhangige wetsontwerp niet hebben ingediend. De ervaring leert echter anders. De afzonderlijke wet zoude veelal te laat komen en de mogelijkheid om van gunstige gelegenheden voor aanbesteding gebruik te maken, onbenut moeten worden gelaten.

Op de vraag, waarom in de opsomming op bladz. 3 der Memorie van Toelichting het plan voor de centrale drinkwatervoorziening in Zuidholland, Noordholland en Utrecht afzonderlijk is genoemd, moge worden geantwoord, dat, voorzoverre daarover reeds thans kan worden geoordeeld, het niet onmogelijk is te achten, dat het geld e. q. niet zal worden gebruikt voor voorschotten aan de betrokken provincies en gemeenten. Hoewel dat werk in aard niet zal verschillen van de overige werken, zal het dus wellicht vallen buiten het kader van het wetsontwerp. De vermelding moest alleen dienen om een zoo volledig mogelijk inzicht te geven in de vermoedelijke behoefte aan geld.

Artikel 1.

Onderstellende, dat het wetsontwerp mede ziet op de watervoorzieningen, die door samenwerking van gemeenten tot stand worden gebracht, verklaarden, volgens het Voorloopig Verslag, eenige leden bezwaar te hebben tegen samenwerking in den vorm van deelaeming in een zuiver privaatrechtelijke organisatie als eene naamlooze vennootschap. Tegen de door deze leden ontwikkelde bezwaren kwamen andere leden op. Met de door deze andere leden aangevoerde argumenten meenen de ondergeteekenden zich te moeten vereenigen. Bovendien moge worden opgemerkt, dat de praktijk tot dusverre geleerd heeft, dat men aan den vorm van eene naamlooze vennootschap algemeen de voorkeur geeft; tot dusverre althans kwam bij de Regeering geen verzoek om steun in voor den aanleg van eene waterleiding door gemeenten, samenwerkende krachtens art. 121 der Gemeentewet. Voorts bleek bij de Zuid-Bevelandsche Waterleiding-Maatschappij, die thans enkele jaren bestaat, niet, dat het toezicht van Gedeputeerde Staten op de gemeenten niet behoorlijk uitgeoefend kan worden.

Voor de bevreesing van verscheidene leden, dat het geval van samenwerking van gemeenten in het artikel niet wordt genoemd, bestaat, meenen de ondergeteekenden, geen deugdelijke grond. De redactie toch van art. 1 laat het verlenen van voorschotten in geval van samenwerking van gemeenten volkomen toe. Aan elke der samenwerkende gemeenten kan een voorschot, gelijk aan het bedrag, dat de gemeente aan de waterleiding-onderneming besteedt, worden toegekend.

Met de meening van de leden, die van oordeel waren, dat het aanleggen van waterleidingen buiten den werkkring der waterschappen ligt, stemmen de ondergeteekenden in. Aan den wensch in het Voorloopig Verslag geuit, dat ook waterschappen in art. 1 worden genoemd, meenen zij daarom niet te kunnen voldoen.

Artikel 2.

De zienswijze van de leden, die van meening waren, dat aan de Regeering kan worden overgelaten voor elk bijzonder geval de wijze van aflossing vast te stellen, achten de onderge-

teekenden de juiste. Indien de Staat geldelijk in de onderneming wordt betrokken, zal de Regeering uitteraard toezicht op het finantieel en technisch beheer (ook mede-zeggingschap over de tarieven) bedingen, opdat minder zorgvol (gemeentelijk) beheer en te lage tarieven voorkomen worden. Legt men de wijze van aflossing in de wet vast, gelijk eenige leden wenschten, dan bestaat het ernstige gevaar, dat men zich bindt aan eene regeling, die of dwingt om langzaam zich ontwikkelende ondernemingen boven hare draagkracht te belasten, dan wel van den bloei, waarin sommige andere bedrijven zich wellicht zullen gaan verheugen, geen gebruik te maken om 's Rijks gelden daaruit zoo spoedig mogelijk los te maken.

De tweede ondergeteekende kan niet inzien, dat het aanbeveling zou verdienen, geldleeningen, die de Staat afsluit om aan andere lichamen voorschotten te kunnen geven, bij wijze van afzonderlijke emissies aan de markt te brengen. Er bestaat zijns inziens geen reden om aan te nemen, dat die wijze van handelen practisch nut zou afwerpen. In elk geval zal het aanbevolen systeem niet in aanmerking kunnen komen, zoolang het sedert het uitbreken van den oorlog, met het oog op de geheel abnormale geldbehoeften van het Rijk bij de uitgifte van Staatsleeningen gevolgd stelsel van toepassing blijft.

Wat den wensch betreft, dat van het bankiersbedrijf, hetwelk de Staat ingevolge deze en andere wetten voert, afzonderlijke rekeningen worden gehouden, de tweede ondergeteekende meent dezen wensch in dien zin te moeten opvatten, dat de voorschotten van den Staat voor verschillende doeleinden en de terugbetalingen van die voorschotten buiten de algemeene begrotingen en rekeningen van Staatsuitgaven en inkomsten zullen gesteld worden. Naar aanleiding hiervan zij er op gewezen, dat die voorschotten en terugbetalingen, blijkens de jaarlijksche millioenennota ten laste en ten bate van den buitengewonen dienst worden gebracht, zoodat zij geen invloed oefenen bij de bepaling van de financieele politiek. Er schijnen mitsdien geen termen te bestaan, met het oog op die politiek den in dezen tot dusver gevolgden weg te verlaten.

Voor zooveel noodig moge nog worden opgemerkt, dat de door den Staat voor de hierboven bedoelde doeleinden per saldo beschikbaar gestelde bedragen uit de betrokken posten van de Staatsrekeningen blijken, zoodat ook uit dezen hoofde voor afzonderlijke rekeningen geen gronden zijn aan te voeren.

Artikel 3.

De opmerking in het Voorloopig Verslag, dat voor het Rijk het zwaartepunt van het wetsvoorstel bovenal in art. 3 ligt, achten de ondergeteekenden juist. Het artikel kent inderdaad, naar hunne meening, der Kroon eene bevoegdheid toe, die, bij onoordeelkundig gebruik, voor den Staat financieel zeer bezwarende gevolgen zou kunnen hebben. Doch ten deze moge de vraag worden gesteld, of het, gelet op de wijze waarop de Kroon van de haar bij art. 33, 3de lid, der Woningwet toegekende bevoegdheid tot dusver gebruik heeft gemaakt, te verwachten is, dat van de bevoegdheid, die art. 3 schenkt, een minder juist gebruik zal worden gemaakt.

In het Voorloopig Verslag wordt nu wel gewezen op de mogelijkheid, dat het Rijk op veel ongunstiger voorwaarden dan de thans geldende, stel zelfs tegen 6 pct., zal moeten leenen, en dat dan, gelet op het geraamde groote bedrag aan voorschotten, nl. meer dan 34 millioen gulden, de Staat groote bedragen zoude moeten bijpassen. Indien de rente zoo hoog stijgt, zullen de prijzen van de voor den aanleg van de waterleidingen benodigde materialen niet zoo laag zijn, dat de aanleg van waterleidingen mogelijk zal zijn, zonder zeer beduidende bijdragen om de exploitatierekening sluitend te maken. Doet zich zoo groote prijsstijging voor, dan zal, tenzij de waterprijs evenredig kan stijgen, overwogen moeten worden of niet tijdelijk van den aanleg van drinkwaterleidingen moet worden afgezien. Bovendien moge worden bedacht, dat het zeer waarschijnlijk is, dat, ook al zou in den aanvang de rente, waartegen door den Staat geleend wordt, meer dan 4½ pct. bedragen, in den tijd, waarvoor de voorschotten zullen worden verleend, alle gelegenheid zal bestaan om de tegen

aanzienlijk hooger dan 4½ pct. rente gesloten Staatsleeningen te converteeren in lager rente dragende leeningen. Hiervan zullen ook de betrokken ondernemingen profijt kunnen trekken, doch de voorwaarden, waartegen de Rijksvoorschotten beschikbaar zullen worden gesteld, zullen zoo geregeld kunnen worden, dat de te voren door den Staat geleden schade zal worden vergoed. Op grond van een en ander achten de ondergeteekenden de in de Memorie van Toelichting uitgesproken verwachting, dat de voorgestelde maatregel den Staat niet op groote uitgaven te staan zal komen, *althans niet op uitgaven die niet in juiste verhouding staan tot het groote algemeen belang*, volkomen gewettigd.

Het wetsontwerp is ingediend om den provinciën en gemeenten de zekerheid te verschaffen, dat tegen 4½ pct. rente zal kunnen worden geleend. Reeds hierom kan voor elk voorkomend geval de Staatsbijdrage niet afzonderlijk worden geregeld. Alle zekerheid ware dan weg. Toegegeven kan worden, dat het a priori niet geheel uitgesloten is, dat de uitkomsten van de eene of andere waterleiding-onderneming na verloop van tijd van dien aard zullen blijken te zijn, dat hooger rente dan 4½ pct. van het opgenomen kapitaal kan worden betaald. De ondergeteekenden achten deze mogelijkheid echter zoo gering, dat daarmede, naar hunne meening, geen rekening behoeft te worden gehouden. En al werd die mogelijkheid in een hoogst enkel geval werkelijkheid, dan zouden de hoogere opbrengsten voor snellere schulddelging, waarbij de Staat zijn voorschotten terug ontving, kunnen worden besteed.

Toegestemd kan niet worden, dat er tegenspraak tusschen de woorden van het artikel en de Memorie van Toelichting zoude zijn. Volgens de Memorie van Toelichting wenscht de Regeering zekerheid te verschaffen, dat in bepaald aangegeven gevallen het noodige kapitaal tegen 4½ pct. rente kan worden verkregen. Die zekerheid behoeft niet aanwezig te zijn, vóórdat ernstige plannen tot aanleg van eene drinkwaterleiding bestaan. Een eenvoudig verzoek aan de Regeering om te willen mededeelen, of deze c.q. bereid zal wezen te bevorderen, dat het vereischte kapitaal ter uitvoering van die ernstige plannen tegen 4½ pct. rente 's jaars zal worden uitgeleend, zal voldoende wezen om den betrokkenen zekerheid te verschaffen, of op Rijkssteun kan worden gerekend. Art. 3 is facultatief gesteld, omdat de Regeering de beoordeeling van de vraag, of eene waterleiding-onderneming voor een bijdrage in aanmerking komt, aan zich wenscht te houden, opdat geheel naar gelang van omstandigheden kan worden beslist. Mocht in een hoogst enkel geval reeds bij den opzet van de plannen blijken, dat de onderneming zonder bezwaar meer dan 4½ pct. rente kan betalen, dan bestaan er meenen de ondergeteekenden, geen redenen voor om die onderneming van de betaling van de meerdere rente vrij te stellen.

Het is den ondergeteekenden niet duidelijk mogen worden, hoe eenige leden in de Memorie van Toelichting de stelling hebben kunnen lezen, dat eene drinkwaterleiding zeker rendabel zal zijn als over het daarvoor opgenomen geld niet meer dan 4½ pct. rente moet worden betaald en daarentegen zeker niet rendabel als de rente hooger is. In de Memorie van Toelichting (bladz. 1) is ten deze betoogd, dat de financieele bestaanbaarheid van eene waterleiding-onderneming, *behalve van tal van factoren, waarop de Regeering geen invloed, althans geen directen invloed kan oefenen*, in hooge mate afhangt van de te betalen rente. Bij het neerschrijven van die, thans cursief gedrukte, woorden heeft ook de Regeering gedacht o. a. aan de dichtheid van de bevolking en de kostbaarheid van den aanleg der waterleiding. Overigens stemmen de ondergeteekenden toe, dat zich gevallen laten denken, waarbij eene waterleiding-onderneming, die bijv. 6 pct. rente betaalt, nog rendabel is, en daarentegen andere gevallen, waarbij ondernemingen, die bijv. niet meer dan 3 pct. betalen, finantieel nog niet bestaanbaar zijn.

De Minister van Arbeid,

AALBERSE.

De Minister van Financiën,

DE VRIES.